

המרפסת ממנה נאם היטלר בוינה, מול ההמון הנלהב, 1938

Judenplatz

מסע ב"אוסטריה היהודית"

- פרעות ושואה בין וינה למאטהאוזן
 - אנדרטאות מוזיאונים וארכיונים בוינה
 - יהדות שנכחדה וקהילה שנקלטה
- כתבה וצילמה: שוש להב

במזוודה אותה לקחתי איתי לסיור העיתונאים באוסטריה - בין הבגדים, המטריה והמניפה - היו גם זכרונות על שואה והשמדה, שיתוף הפעולה והשתיקה, התעוררות האנטישמיות וההכחשה. נכון, היו גם סקרנות, התלהבות והנאה, וזאת (אני מקווה) ראיתם (וקראתם) בגיליון הקודם, בכתבתי על רשמי המסע באוסטריה. בגיליון זה תבוא לידי ביטוי החוויה "האחרת", בעקבות הביקור במחנה הריכוז המצמרר מאטהאוזן והמפגש עם עברה היהודי של וינה. אין להתעלם ובדאי לא לשכוח פרק חשוב זה בתולדות אוסטריה.

סיור בארץ האופרה והוואלסים, השטרודלים והשניצללים, המוצרט והשטראוס, הוא גם סיור בארץ הולדתם של היטלר ואייכמן ובקרב בני העם שאימץ את תורת הגזע ושילח אל מותם 65 אלף מיהודיו. על כן, נזכור ונזכיר.

מקורט עד קורט (וגם יורג)

ב 1938 צורפו הנאצים לממשלתו של הקנצלר האוסטרי קורט שושינג. ב 11 במרץ ש.ז. נעו כוחות גרמניים לתוך אוסטריה, מבלי שנתקלו בהתנגדות כלשהי. היטלר, שנולד באוסטריה וביקר בצעירותו מספר פעמים בוינה, ערך כינוס ניצחון בהשתתפות רבע מליון וינאים נלהבים. אוסטריה צורפה לרייך הגרמני בתוקף ה Anschluss (הסיפוח), כשרוב האוסטרים הביעו תמיכה במהלך זה, באמצעות משאל עם שנערך באפריל. לאחר המלחמה, ב 27 באפריל 1945 הוכרזה אוסטריה כמדינה עצמאית והשתקמה במהירות, בזכות תוכנית מרשל.

ב 1986 התמנה קורט ולדהיים לנשיא אוסטריה ומתברר ששירת במלחה"ע ה 2 ביחידת צבא גרמנית, שהיתה מעורבת בביצוע פשעי מלחמה. בעקבות הביקורת הציבורית הודיע ולדהיים שלא יתמודד לכהונה נוספת והקנצלר דאז, ורניצקי, נאום בפרלמנט (8 ביולי 1991), עשה חשבון נפש לאומי של אוסטריה עם עברה בתקופת המשטר הנאצי והתייחס לחובתה לבקש מחילה ולהתמודד באופן אקטיבי עם עברה. בינואר 1995 הצטרפה אוסטריה לאיחוד האירופאי, לאחר שבמשאל עם תמכו במהלך כ 66%. בין מוליכי ההתנגדות היה מנהיג הימין הקיצוני במפלגת "החרות", יורג היידר, שהכרזותיו הגזעניות הזכירו תקופות אפלות. בבחירות '99 הפך למנהיג המפלגה השנייה בגודלה ובפברואר 2000 צורף לממשלת אוסטריה. בעקבות הלחץ והתגובות הקשות מאירופה, ארה"ב וישראל, פרש היידר מרצון, אבל הוא עדיין נמצא בסביבה...

הכתבת היתה אורחת לשכת העיתונות האוסטרית, במסגרת משלחת של האיגוד הישראלי לעיתונות תקופתית ובאדיבות הנספח לענייני תרבות ועיתונות בשגרירות אוסטריה בישראל.

גלעד לזכר הנספים בשואה, ב"כיכר היהודים" בעיר העתיקה של וינה

כרזה על תערוכת "נשים ידועות" במוזיאון היהודי

בית הכנסת הגדול stadtempel שהוקם בשנת 1194

אנחנו "נפלנו" על תערוכת התצלומים "נשים ידועות", שהכרזה המרשימה שלה, תלויה על עמודי המודעות ברחבי העיר. המוזיאון היחיד שעוסק בעבר הנאצי של אוסטריה, נמצא בבית ארכיון המחתרת האוסטרית (תנועת ההתנגדות), שבו שהה הגסטפו. נמצאת בו תערוכה קבועה המציגה את אוסטריה כקורבן הנאציזם, ניתן מקום מכובד לזוועות שנעשו ביהודים ואחד האגפים מוקדש למודעות הציבורית לסכנות הגלומות בניהול נאציזם. מטרת המוזיאון היא בעיקר ללמד את הנוער על התקופה הנוראה והכאובה הזו בתולדות אוסטריה. יש לציין שרק ב-1988 החלו ללמוד בבתי הספר על המשטר הנאצי ועל השואה, כמקצוע חובה.

ברובע היהודי עומד על תילו בית הכנסת הגדול stadtempel, שהוקם בשנת 1194, מטופח ויפה, ובו ובסביבתו נמצאים גם מוסדות הקהילה היהודית, הספרייה ומסעדות כשרות. כיום מונה הקהילה כ-10,000 נפש, רבים מהם הגיעו בעשורים האחרונים ממדינות חבר העמים ורובם נקלטו היטב בקרב האוכלוסיה המקומית.

המוזיאון היהודי וארכיון המחתרת האוסטרית
בבניין שהוקם בויה בימי הביניים, נפתח ב-1897 המוזיאון היהודי, שהפך להיות הראשון מסוגו בעולם. במבנה בן 3 הקומות, אוסף גדול של יודאיקה, תצוגה הולוגרפית של פריטים ונושאים יהודיים, הולוגרמות ותערוכות מתחלפות.

"לעולם לא נשכח" - אנדרטה ממול ארכיון המחתרת האוסטרית, שהיה בית הגסטפו בויה

מפגורום לשואה

הרובע היהודי שבעיר העתיקה בויה, מתקיים עוד מהמאה ה-12. ה-judenplatz ("כיכר היהודים") היתה מרכז חיי הקהילה. בשנת 1421 התרחש הפוגרום הראשון ביהודי העיר. 70 מבתיהם הוחרמו, הפורעים עינו את עשרי הקהילה כדי להוציא את רכושם, 120 מהם נשרפו, רובם הושמו בספינות על הדנובה והושטו לכיוון הונגריה ללא צידה ומים, בדרך אל מותם. רק כעבור 100 שנה, הורשו היהודים לשוב טיפין טיפין לוינה, עד הגירוש הבא. ערב מלחמת העולם השנייה חיו באוסטריה כ-195 אלף יהודים, 90% מהם בויה. זכויותיהם האזרחיות נגזלו, הם סבלו מהתנכלויות של ההמון האלים והשיא היה ב"ליל הבדולח" בנובמבר 1938. כ-130 אלף יהודים שהבינו שאין להם עתיד במדינה זו (ובהם גם זיגמונד פרויד), היגרו. כמעט כל אלה שבחרו להשאר - כ-65 אלף, נשלחו למחנות. רק כ-3 אלפים מהם נותרו בחיים. ב"כיכר היהודים" הוקם גלעד לזכר הנספים בשואה, בעיצובה של האמנית הלונדונית רחל וויטרד. האנדרטה נראית כמעין קוביה אפורה, שקירותיה כמדפי ספרים בצידם האחורי וסביבה שילוט עם רשימות המקומות והמחנות בהם הוצאו יהודי אוסטריה להורג ע"י הנאצים. עיצוב מרשים ומצמרר.

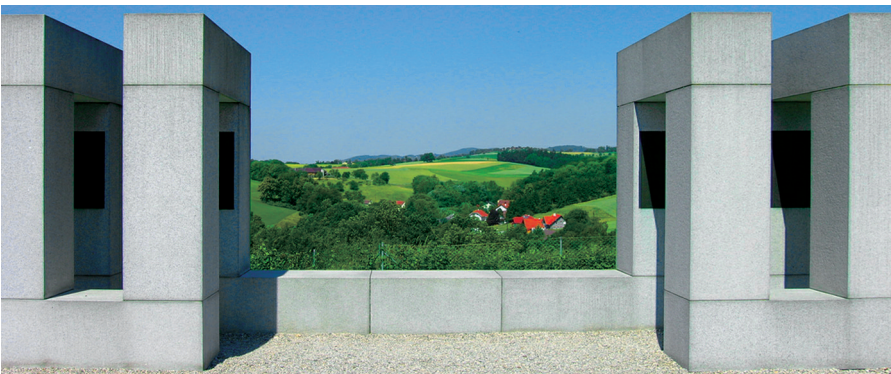
במרכז הכיכר ניצב פסלו של המחזאי והמבקר ההומניסט הגרמני בן המאה ה-18, אפרים לסינג, שבמחזהו "נתן החכם" קרא לסובלנות כלפי היהודים ועמד לצידם בעניין האמנציפציה.

פסלו של המחזאי והמבקר ההומניסט אפרים לסינג

אדרטאות מרשימות על רקע הנוף הפסטורלי, במחנה הריכוז מאוטהאוזן

שואה היא מחוץ לחוק ושמידי שנה מתקיים טקס זיכרון והתייחדות במחנה הריכוז מאוטהאוזן. ובכל זאת, ההרגשה שלי אמביוולנטית. אוסטריה ארץ יפה, נעימה לתייר ומפתה לצלם, אבל הזיכרון הזיכרון... ■

לאורך כל המסע שלנו באוסטריה ומכל הנציגים הרשמיים איתם נפגשנו - כולל הקנצלר, ד"ר גוזנבאואר וראש לשכת העיתונות הממשלתית, ד"ר קובנטר - שמענו והתרשמנו, שהם רגישים לנושאי השואה, האנטישמיות והגזענות, שהכחשת

מאוטהאוזן - התופת על גדות הדנובה

לזכר רבבות היהודים-גברים, נשים וטף שנפלו שדודים במחנות הריכוז של מאוטהאוזן בשנים 1938-1945 כקרבנות חפים מפשע של משטר הרשע הנאצי. הם נתנו את חייהם על קדוש השם. קהילת יהודי רינה.

דרומית מזרחית לעיר הגדולה לינץ, על גדות הדנובה, שוכנת העיירה הציווית מאוטהאוזן (mauthausen), המשקיפה אל הנוף המרהיב. בשכונת אליה, הוקם מחנה הריכוז המבעית, מאוטהאוזן. אני ניצבת מול האנדרטה המרשימה, גבי אל המחנה ופני אל העמק הירוק ומצטטת לעצמי את שירו של ביאליק: "...השמש זרחה, השיטה פרח והשוחרט שחט...". כך ממשי.

שרידי המחנה, שהוקם ע"י הגרמנים ב 1938 ושוחזר ע"י צבא ארה"ב במאי 45, שוקמו והמקום נושא יותר אופי של מוזיאון זיכרון והנצחה. אבל, חדר ההוצאות להורג, חדרי העינויים, תאי הגזים והכבשנים, הם מראות שלא ישכחו ומעידים שמה שהתרחש כאן, לא היה כל כך סטרילי!!! למחנה מאוטהאוזן הובאו יהודים מצ'כיה, הולנד, הונגריה, אושוויץ וברגן בלזן. הערכה ששהו בו מעל 200 אלף בני לאומים שונים וביניהם מעל 38 אלף יהודים. מרבית האסירים שימשו כעובדי כפייה במחצבות אבן הגרניט ובוצעה שם השמדה באמצאות עבודות פרך, תנאים מחפירים, הוצאות להורג, חנק בגז ושריפת הגופות.

האתר שמור ומטופח. חלק מהצריפים נפגע בסערות החורף הקשות וסגור לשיפוצים. מבקרים רבים מגיעים לקומפלקס המשופע באנדרטאות, פסלים ושלטי זיכרון. אלה דרמטיים במיוחד על רקע השדות הירוקים והגגות האדומים של בתי הכפר, המבצבים ברקע. הניגודיות מקפיאה את הדם ומעוררת שוב ושוב את אותן השאלות: הם בטח שמעו, הריחו, ידעו...

אנדרטת זיכרון במאוטהאוזן

שלט זיכרון לכלל הקורבנות

המשרפות במאוטהאוזן